

Служити Народові — то служити Богові!

Архиєпископ ІЛАРІОН:

**Блаженна людина, що любить
народ свій!**

**СЛОВО НА 29 СІЧНЯ, НА ПАМ'ЯТЬ
НАРОДНІХ ГЕРОЇВ.**

—————

Холм. Свята Данилова Гора. 1943.

Служити Народові — то служити Богові!

Архиєпископ ІЛАРІОН:

**Блаженна людина, що любить
народ свій!**

**СЛОВО НА 29 СІЧНЯ, НА ПАМ'ЯТЬ
НАРОДНІХ ГЕРОЇВ.**

~~~~~

**Холм. Свята Данилова Гора. 1943.**

---

Українська Друкарня. Холм, Свята Данилова Гора:

## I.

### „Рідний народ“ — святе слово!

Блаженна людина, що любить народ світ,  
Блаженна її людина, що любить свій край!  
Щасливе життя на землі вона матиме,  
А на небі запевнений вічний її рай...

**Н**емає нічого більшого, нічого кращого, нічого солодшого, як свій рідний народ та своя рідна земля, свята Батьківщина! Немає слова солодшого, як слово „рідний край“, „рідна земля“! Вони нас поять та годують, вони нас потішають, мов матінка рідна, вони власне дають нам усе наше життя.

Без рідного народу немає людині життя, — все її буде чуже, і вона сама стане чужою для всіх.

Немає спокою людині, що кинула рідний народ або рідне оточення, — чужа-чужанина завжди чавить її, як той камінь, завжди гнітить її, як сумління грішника... Зрадник народу свого безрадно тиняється поміж новою громадою, що все йому буде чужа, все йому буде холодна...

Силу слова „рідний народ“ і всю його святість людина повно пізнає тільки тоді, коли втратить його, в волі своєї чи з неволі, — рідний народ стає йому тоді повсякчасною думою, стає йому тим золотим сном, який сниться людині лише в безтурботнім дитинстві... І ціле

життя зорею ясною стає перед нами рідний народ та рідна земля... Пригадаймо, як писав про рідну землю поет:

О рідний краю мій, — ти на здоров'я схожий!  
Який ти дорогий, лиш тої збагнути може,  
Хто загубив тебе... Тепер, на чужині,  
Такий ясний її красній зорієш ти мені!

Біймося ж того, щоб відступити від свого рідного народу, бо другого рідного народу в світі нема:

„Немає в світі України,  
Немає другого Дніпра”...

До другого народу ніколи ми душевно не пристанемо, ніколи він нас не погріє й не потішить. Ласка й тепло — тільки серед свого народу!

## II.

### **Значення для людини свого рідного народу.**

**Т**ільки в рідному оточенні людина розвивається повно й стає повновартісною, тільки серед свого народу людина має все, що їй потрібне. Навіть рослина, посаджена на невідповідному ґрунті, росте неналежно, і часто хиріє й гине. І не на всякому ґрунті й не в усякому краї рослина й приймається.

Те саме стається й з людиною. Розвинути всі свої природні сили, розвинути все, чим Бог одарив кого, стати справді людиною повною можна тільки серед свого рідного народу, тільки на рідному ґрунті. Тільки рідний народ дасть усе необхідне для виховання свого

сина, і жоден інший народ, жодна інша земля не зробить цього,—бо скрізь поза своєю землею ми будемо—чужії. )

Хто відірвується від свого рідного народу, той легко й скоро гине, як відірвана вітка від дерева: спочатку вона ще зелена й жива, але, маючи власного соку замало, вона скоро в'яне та сохне.

От уже 25 літ, як по Європі тиняються вигнанці з України, і вони добре спізнали, що то є покинути свій рідний народ. До якого тільки краю вони ні вдавалися, скрізь були чужаками, скрізь закони краю були проти них, і вони мусіли, як ласки, просити собі тимчасового побуту...

Добре знають, що то є чужий народ, і всі ті, що змінили свою Православну Віру на іншу, а тим самим відбилися й від свого українського народу. Так, наприклад, сталося на Холмщині й Підляшші, де багато українців через обманну агітацію змінили були свою прабатьківську Православну Віру на католицьку, і тим самим покинули свій рідний народ український... І що ж сталося? Від українців вони відстали, а до поляків не пристали, — і життя їм пішло тяжкє, як на чужій чужині... Це загинулі діти дому українського...

Рідний народ, в особі своїх керівників, завжди дбає, як та рідна мати, за кожного сина свого народу, й дає йому все необхідне для життя та розвитку, дає йому школи, дає йому рідну Церкву, дає йому зарібну працю на прожиття. Чужий народ ніколи цього не дасть.

Скажемо, наприклад, 264 роки (1654—1918), проведені Україною під Росією, були для українського на-

роду зовсім пропащим часом. Росія не дала нам школи в потрібному числі, й народ належної освіти не мав, а коли що й мав, то в чужому собі дусі... Церкви свої рідної ми також не мали, і нас змушували молитися в чужій Церкві й чужою мовою... Школа й Церква стали для нас знаряддями винародóвлення... З України тисячами вагонів росіяни вивозили хліб та всяке інше її багатство, а зарібної роботи давали мало, зате багато давали горілки, щоб народ пропивав у ній свій розум. І український народ під цим чужим правлінням не мав ані належної освіти, ані належного життя...

Отак поводився чужий народ, бо ж йому чужого не шкода. Так завжди робить мачуха в хаті з чужими її дітьми та з чужим її маєтком, бо цих дітей вона не виношувала під серцем своїм, а маєтку не набувала своєю тяжкою працею...

Чужий народ—це та мачуха жорстока, що не має серця до чужої родини, і вже з природи своєї не принесе їй ані тепла, ані ласки...

### III.

#### **Москвофільство й полонофільство.**

**У**весь український народ роз'їдається двома найсильнішими своїми хворобами: москвофільством і полонофільством. Ці хвороби от уже триста років найбільше дошкулюють Україні й наносять їй найтяжчі рани, бо розбивають українську єдність. Багато українського народу на Сході зовсім помосковилося, а на Заході—попольщилося, й покинули свій рідний народ. За останні 50 літ їх сумління не раз прокидалося й

вимагало від них остаточної відповіді, хто ж вони такі? Не раз це питання ставало руба перед ними в усій своїй силі, але історичні події все відкладали надалі остаточну їхню відповідь...

Є москвофільство й полонофільство й на Холмсько-Підляській землі. І деякі москвофіли проповідують у нас розкладове безбачченство, а то й інтернаціоналізм. Вони твердять, ніби то все одно: чи бути українцем, чи бути росіянином, бо ми ж усі православні...

А другі, що змінили свою батьківську Православну Віру, твердять, ніби то все одно: чи бути українцем, чи поляком, бо ми ж усі слов'яни...

Такі розкладові думки чуються в нас головно по містах, серед винародовлених міщухів, що цією дешевою філософією хочуть оправдати своє неспокійне сумління, що завжди суворо метиться за зраду народів...

Такі думки — це велика помилка й гріх супроти свого рідного народу, бо вони ослаблюють його. Кожен мусить належати конче до того народу, від якого він народився й якого кров тече в його жилах. Коли він не робить цього, він сильно шкодить собі самому й своєму народові.

Хто не знає свого рідного народу, той є безбачченком. Хто цурається свого рідного народу, той стає безбачченком. Кому інтереси рідного народу байдужі, той також безбачченком... А безбачченка ніхто не поважає, ніхто з ним не рахується, ніхто не бере його на увагу... Горе народові, серед якого ростуть безбачченки! Бо тільки той народ сильний і щасливий, який не розкладається з середини своєї отруїни безбачченством.

**А на Холмщині безбачченство от уже ціле останнє**



століття все росло й точило, як тої міль, зболіле тіло українського народу. Часті тут мішані родини, що завжди стають початком винародовлення... Українці в мішаних родинях мусять головувати, а дітей своїх мусять виховувати тільки в Православній Вірі, мусять виховувати їх тільки на українців. А цього перідко немає в нас...

Безбатченство роз'їдає й присипляє національну чуйність народу й веде сам народ до руїни. І правдиво писав Тарас Шевченко:

Та не однаково мені,  
Як Україну злії люди  
Присплять, лукаві, і в огні  
Її, окрадену, збудять...  
Ох, не однаково мені...

Так плакав Тарас Шевченко в 1848 році, сидючи за Україну в Петербурзькій тяжкій в'язниці... І те, чого він так сильно боявся, воно власне й сталося...

Українці поважають усіх народів, а в тому числі й росіян та поляків. Усіх їх ми шануємо, усім їм бажаємо щастя, як бажаємо його всьому світові. Але ми хочемо жити власним життям, хочемо, щоб і нас усі— в тому числі й росіяни та поляки—так само шанували, як і ми шануємо їх. Оце була б правда справедлива,-- і людська, і Божа.

Треба раз уже поважно запитати своє сумління: Хто я? До якого народу належу? Треба раз уже мати на це остаточну й ясну відповідь, бо життя б'є тих, що вагаються в цьому. Треба це знати, бо прийде день сūду, грізний і величний, коли тебе остаточнo запитать:

Хто ти такий? І горе тобі, як що ти й тоді не знатимеш українського народу, як народу свого рідного, української Православної Віри, як віри святої своєї, української землі, як своєї батьківщини...

Сьогодні прийшов уже цей день суду, грізний і величний, для тих, що були покинули свій український народ і свою Православну Віру й стали нам чужаками... Невпимовно болить і кривавиться ранами моє серце зболіле за них, смертельний сум огортає душу мою за долю цих отуманених загинулих овечок дому українського...

Кожного Свята я всіх вас старанно навчав, кожного Свята я стукався пильно до душ цих загинулих овечок своїх, — та вони могли гласу не чули...

Господь послав мене найперше до загинулих овечок дому українського (пор. Матвії 10. 6), — і я їх щоденно безперестань шукав та кликав до себе, як батько дбайливий. Але гласу могого вони ще не вчули...

А північ зближається... І прийдуть вони, ці безбаченки спізені, і будуть стукатися, як ті діви немудрі, в зачинені двері свого Жениха... А він їм відповість: „Поправді кажу вам,—не знаю Я вас!” (Матвії 25. 12). Усі Мої — давно вже зо Мною у зборі...

•І буде там плач і скрегіт зубів...

Для безбаченків настає дванадцята година, двері на бєпкет до Жениха от-от закриються, — й буде запізно... „Не знаю Я вас”, грізно скаже Жених, бо Він довго чекав всіх своїх... •А ви все будете стукати й стукати тремтячою рукою в зачинені двері...

І я ревно молюсь повсякденно, щоб усі ці загинулі вівці українського дому, позбиралися перед пів-

ніччю, перед остаточним закриттям дверей... І приїме вас засумований батько, як той євангельський батько прийняв свого блудного сина: „Коли він далеко ще був, його батько угледів його,—йї переповнився жалем; і побіг він, і кинувсь на ший йому, і зачав цілувати його...” (Лука 15. 20).

Усім загинулим овечкам дому українського з сумом і осторогою, як люблячий батько, кажу: „Пильнуйте, бо не знаєте ви ані дня, ні години, коли прийде Син Людський”... (Матвій 25. 13).

Хто має уші, щоб слухати, — нехай слухає!

#### IV.

### **Кожна православна Церква — національна.**

**У** Книзі Есфир 1. 22 Господь наказує устами інших: „Щоб кожен чоловік був паном у домі своїм”. Це велика й велична заповідь Божа для всього світу, для життя всім народам.

А яким же паном у домі своїму ти будеш, коли ти не любиш свого народу, коли ти цураєшся його, коли ти пристаєш до народу чужого? Коли зрештою ти твердо йї не знаєш, якого народу ти син...

Щоб бути паном у домі своїму, треба бути народом міцним, треба знати йї слухатися своїх старших, своїх провідників. Тільки в народа міцного йї здорового кожен може почуватися паном у домі своїму. Нещасний народ, що не може бути паном у домі своїм! Нещастя йї недоля—у домі його, а злидні йї бідарство—завсіди при ньому...

Уся Православна Церква, як Церква вселенська,

єдина, — Вона має одного Гелову — Христа, має одне святе Письмо, одні Догмати, одні Св. Канони й церковне Передання. Але ця єдина Церква складається з окремих частин — з національних Церков, як, скажемо, якась людська оселя, єдина по назві, складається з окремих родин. Національна Церква — це канонічне й звичайне явище у вселенській Православній Церкві, затверджене нам ще 34 Апостольським Правилком.

Люди, що відбилися від свого народу, або й з інших сторонніх причин, звичайно покликаються на слова Апостола Павла, що в Церкві нема „ані елліна, ані юдея”. Ні, це не так. Апостол Павло сказав ці слова про те, що в Христі, в християнстві, в повії людїні „немає ані елліна, ані юдея, обрїзанїя та необрїзаннїя, варвара, скифа, невільника, вільного, — але все та в усьому Христос” (Колос. 3. 11). Ці слова треба розуміти так, що до Христа, до християнства вільний вступ усім: еллінам і юдеям, обрїзаним і необрїзаним, варварам (цебто не грекам), скифам, невільникам, вільним, — цебто всім людям усього світу. Але Апостол цими словами зовсім не вимагає, щоб у християнстві еллін, скиф і т. ін. перестали бути елліном, скифом й т. ін., а витворили якийсь інтернаціональний народ.

Православні Церкви є наїрїзніні: грецька, грузинська, арабська, коптська, болгарська, сербська, румунська, російська, українська й т. ін., — і кожна з цих Церков глибоко національна, одна від одної по зовнішності відмінна. Усі вони свято бережуть свої окремі рідні звичаї, свої окремі рідні обряди, усе своє рідне. І всі ці Церкви горливо неклуються про світ рідний народ, щоб не дати йому вінародивитися, не дати йому

забути щось своє окреме. І кожна окрема Церква пильнує бути незалежною (автокефальною) й не губити нічого свого, віками набутого (8 прав. III Вселенського Собору). І серби й болгари — слов'яни, народи близькі до себе, обидва православні, але Церква Сербська й Церква Болгарська—це різні Церкви, окремі, незалежні одна від одної, обидві автокефальні. Отак само різні й від себе незалежні й Церкви Українська та Російська, і кожна з них витворила свої окремі обряди й окреме місцеве церковне Передання.

Коли зайдете до якоїсь іншої Церкви, то відразу аж диву даєтесь, таке там усе відмінне, на наше не схоже: і церковний спів інший, і обряди інші, і мова інша. Оце й є національна окремішність Церкви. Так само сильно відмінні й Церкви, скажемо, Російська та Українська, бо це Церкви різних народів.

Без цієї відмінности, без цієї національної окремішности Церква не змогла б виконувати головної своєї праці — християнізувати народ. А щоб успішно християнізувати народ, треба не тільки говорити до нього зрозумілою йому мовою, але й мати свої народні обряди, до яких народ уже привик, щоб Церква мусить бути народною, своєю, національною, бо тоді вона найлегше промовляє до душі людини. І що більше в Церкві цієї національності, щобто що ближче вона до народу, то й більше вона має спроможности християнізувати свій народ, щобто виконувати своє найголовніше поклікання. Ось через це національність у Церкві — чинник надзвичайно корисний, бо він сильно допомагає розбудовувати Церкву. А цетому що людина розуміє Бога найглибше тільки в своїйому національному пере-

ломленні, тільки в своїй національній уяві. Націоналістичність допомагає скоріше й глибше пізнати Бога.

## V.

### **Христос наказує любити найперше свій рідний народ.**

**А** що все це так, про це навчає нас Сам Ісус Христос, бо Він дав нам ясні приклади, що треба любити найперше свій рідний народ. Коли Христос послав Своїх Апостолів на проповідь, щобто на спасіння людства, то Він їм найясніше сказав: „На путь до поган не ходіть, і до самарянського міста не входьте, але йдіте радіши до овечок загинулих дому Ізраїлевого” (Матвій 10. 5-6). Дім Ізраїлів, щобто народ Ізраїлів — це був рідний народ Ісуса, і тільки до нього найперше послав Христос Своїх Апостолів, щоб навчити його про спасіння. Отож, як бачимо, Христос заповідає найперше служити своєму рідному народові, і вже цим самим Він освятив службу рідному народові, освятив і націоналістичність у Церкві.

Єпископи — це безпосередні наслідники Апостолів, на них з роду в рід передається рука Самого Христа при їхньому поставленні. Ось тому Христова заповідь про апостольство для кожного українського єпископа брешить так: „Йдіте радіши до овечок загинулих дому українського”, щобто — найперше служіть своєму рідному українському народові. Так хоче Христос.

І ми обов'язані любити свій рідний народ так, як Христос любив Свого народа. А звідси видно, яка то

неправда, коли нам кажуть, ніби можна не любити свого українського народу, а говорити можна з легкою душею по-російському чи по-польському, не конечно по-українському...

Це облуда і обмана, це гріх проти рідного народу! Бо хто не любить свого народу, той не любить і всього свого рідного, а в тому числі і своєї Віри та Церкви.

А вдруге Христос сильно і ясно виявив Свою любов найперше до Свого рідного народу, коли не хотів уздоровити дочки чужої Йому хананеянки. Хананеянка йшла за Христом і голосила: „Змилуйся надо мною, Господи, Сину Давидів, — демон тяжко дочку мою мучить”... А Він їй не казав ані слова. Тоді учні Його, підійшовши, благали Його та казали: „Відпусти Ти її, бо кричить велід за нами”. А Він відповів і сказав: „Я посланий тільки до овечок загинулих дому Ізраїля... Не годиться взяти хліб у дітей, і кинуть ще: пням” (Матвії 15. 21-26)...

Чи ж це для нас не занадто ясен приклад, що ми обов'язані любити свій народ, обов'язані любити його найперше і найбільше? Тож ми мусимо любити свій народ, як любив його Сам Христос, мусимо жити всім життям свого народу, його блячми та радощами, мусимо відлятися з ним, мусимо жити одним з ним життям, і про все мислити одними з ним устами і серцем одним.

Що Христос найперше любив Свій рідний народ, про це вказують ще і обставини сцілення сотникового слуги в Капернаумі. Сотник був чужинець, і Христос

не поспішався йому на поміч, бо за кожного мають подбати свої. Але сотник, прочувши про Ісуса, послав до Нього юдейських старших, і власне вони вговорили Ісуса допомогти сотникові, хоч він і чужинець. „Сотник достойний, — вговорювали посланці, — щоб Ти це зробив йому. Бо він любить народ наш, та й для нас синагогу поставив”. І тільки аж по цьому Ісус допоміг слугі сотника (Лука 7, 1-10).

Як кожна чесна мати найперше її найбільше шклується про своїх власних дітей, так і кожна Церква, як рідна мати, найперше дбає про вірних свого рідного народу, як робив це її Христос. Про всіх інших подбають їхні Церкви.

Господнього наказу кожен український Архипастир сприймає так: „Я посланий тільки до загинулих овець до дому українського”. Тому то її мене Господь послав пастирем найперше до загинулих овець до дому мого, українського, Господь мені наказав найперше служити Українському Народові її найперше спасати його. Спасати його, її показати йому правдиву її найкращу дорогу до щастя на цій землі її до раю на небі.

А загинулих овець в українському „домі” не мало, а на Холмщині її Підляшші, куди мене найперше послано, аж забагато... І завжди горліво скликаю я їх, цих українських овець загинулих, завжди вишукуюю їх, любовно навчаю, її по-батьківському остерігаю... І скликаю я їх уже третій ось рік, „її скільки раз я хотів зібрати діти свої, як та квочка збирає під крила курчаток своїх, та вони не зібались”... (Матвій 23. 37).

Але виб'є година — її вони позбираються, і радість та втіха настане між нами, — бо вернуться до-



дому загублені діти! І мій голос не буде тільки голо-  
сом воюючого в пустині, — „і мій голос почують во-  
ни. — і буде отара одна її один Пастир” (Івана 10. 16).

## VI.

### **Найбільша жертва за народ свій.**

**М**и обов'язані не тільки любити свій народ усім  
серцем, не тільки жити з ним одним життям,  
але, в разі потреби, її обороняти його, а то її душу за  
нього віддати, — і це буде наша найбільша любов до  
народу свого. Христос нас навчає: „Ніхто більшої лю-  
бови не має над ту, як хто власне життя поклав би за  
друзів своїх” (Ів. 15. 13). (Больши сея любве ніктоже  
имать, да кто душу свою положить за други своя”).  
І Христос не тільки навчав так, але її життя Своє від-  
дав за спасіння Свого рідного народу, і цим подав нам  
найбільшого приклада жертвенної любови.

Коли рідний народ для людини — усе, то люди-  
на поза ним — ніщо, прощає, змарнована. Від наро-  
ду свого відстала людина не варта нічого... Ось тому,  
щоб не бути пропавшим, щоб не змарнувати надурно  
життя свого, кожен мусить триматися свого рідного  
народу, а в разі потреби — її душу свою положити  
за нього.

Давні римляни казали: „Солодко її славно помер-  
ти за батьківщину!”<sup>4</sup> (*Dulce et decorum est pro patria  
mori*), і довели правдивість цієї приповідки безчислен-  
ними прикладами. Так само робили її греки, і в них  
окремі особи часто виявляли найвищу любов до свого  
народу. Так, року 480-го перед Христом цар спартап-

ський Леонид з 300 своїх спартанців два дні боронив вузький прісмік у Греції, Термопіли перед величезною персидською армією; спартанці впали всі, вірні своєму народові, але не здалися... І ці спартанці відкрили навіки нескореною славою й себе самих, і весь народ свій, і всьому світові показали, як треба боронити свій народ та свою землю, боронити особливо тоді, коли вона в небезпеці.

Те саме зробили ось на наших очах у лютому 1943 року герої німецького народу під Сталінградом, — хоч і погинули самі, але надовго затримали вдесятеро численнішого ворога, і тим спасли свою армію, давши їй змогу спокійно перейти на нові крапці позиції.

## VII.

### **Крути — вічний приклад любови до свого рідного народу.**

**У**країна за своє багатівікове життя знає також безліч прикладів самовідданої жертви за рідний народ та рідний край. Повно цих прикладів за княжих часів, повно їх і за часів козацтва. Наші українські козаки, що рідний народ та рідну Православну Віру ставили понад усе, доказали численними жертвенними прикладами, яких їм не забуде ніколи український народ.

А скільки було високо жертвенних випадків за час нашого останнього Зриву, особливо за роки 1918 — 1920, коли багато вірних синів українських приносили за Україну найвищі жертви — жертви життя!

Сьогодні якраз минає 25 років з часу одної з та-

них славних жертв, що відбулася 29 січня (н. ст.) 1918-го року під Крутами, якої ніколи не забуде український народ.

З самого початку 1918-го року на Київ нежданно стали насядати більшовики, несучи загладу нашої Віри та нашим Церквам. Напирали вони на Бахмач, щоб звідси взяти Київ. Потрібного війська Україна тоді ще не мала, її не було чим боронити своєї столиці. Навидку зібрана була Юнацька Військова Школа, 500 юнаків та 20 старшин, а до них добровільно приєдналася сотня студентів Київського Українського Університету,—оце була вся оборона столиці України проти багатотисячної богоборної армії. Українські оборонці окопалися по обох боках за залізничною станцією Крути на Чернігівщині, її тут прийняли перівний бій. І ця купка патріотичної молоді, маловправна в військовій справі, а до того її без потрібного числа зброї, два дні мужньо боронила відступити до Києва... Але втридцятеро численніші більшовики таки перемогли, її 250 юнаків, 30 студентів та 10 старшин на віки лягли на полі бою... Багато з них були просто помордовані: взяті в полон — і позаколювані списами...

Одчайдушні крутяни загинули, але дали змогу Києву зібратися з силами... Так уміла молодь виявити свою найбільшу любов до рідного народу та до Батьківщини вже за наших часів. Крутяни загинули, але відкрили себе невмирущою славою, і ось сьогодні, в 25 роковини Крутянської жертви, ми не тільки не забули про неї, але її згадуємо, як славу її незабутню... Бо немає більшої любови до народу свого, як душу покласти за нього!

## VIII.

### **Легенда про Криваву Сорочку.**

**Б**ільшовики заборонили ховати поляглих під Крутами, і вони тут лежали більше місяця, аж поки Київ не був звільнений. А по звільненні його, в березні місяці багато скорбних матерів кинулося під Крути, розшукували тут своїх синів, але мало пізнавали їх... Останки крутян перевезені були до Києва і почесно поховані на Аскольдовій Могилі, звідки добрим оком можна побачити й Крути.

Про Крути вже склалося сотні різних легенд, що ходять по всій Україні. Серед них найсильніша така ось легенда про Криваву Сорочку.

Під Крутами був замордований один юнак, і лежав непохований у сильно окривавленій сорочці. Кров позамерзала й льодяною корою окривала тіло навіки спочилого.

Скорбна мати юнакова прийшла під Крути за своїм єдиним сином, і пішла, й пізнала його... Вона сльозами вмилала обличчя замордованому й змінила криваву сорочку його на чисту, щоб син її міг стати на Божий Суд пристойно.

А криваву сорочку мати сховала й берегла, як найбільші святощі, як єдиний спомин по коханому синові. Скорбна мати тільки й жила, що мріями про сина, часто поливаючи його жалібну сорочку гарячими сльозами...

Аж одної ночі явився до неї коханий цей син, світлий, як Ангол, як сонце ясний, і розповів переля-

каний матері, що він прийшов за своєю кривавою сорочкою, бо він має ставитись в нії на суд Божий...

— Я стану перед Богом у цій кривавій сорочці, її повім Господеві, що Його наказу про найвищу любов до рідного народу я виконав чесно... Нехай побачить Господь, що нам зробили тільки за саму нашу любов до України...

І скорбна мати вернула синові його криваву сорочку...

Оцими кривавими сорочками юнаків, що за рідну землю життя своє віддали, як у давнину, так і потім, покрилася вже вся наша земля... Тисячам скорбних українських матерів, як останній спомин про сина, позоставалися тільки криваві сорочки... І число тих сорочок за 1918 — 1920 роки все росло та росло, і незабаром і числа їм не стало...

А ми всі, своїми щоденними сварами та рбзбратом, своєю непокорюю провідникам тільки збільшували її збільшуємо число цих кривавих сорочок, тільки множимо число скорбних матерів... І коли все таке мине поміж нами?!

Крутянська жертва вічна її невмируща!...

І поки сонце яснє світитиме над нашою землею, поки в Україні цвістимуть зелені садки її стоятимуть тихі хатки, пам'ять про жертву під Крутами ніколи не забудеться, її голосною луною котитиметься по всій нашій землі... А сорочки криваві крутян і всіх інших, імена яких тільки Ти, Господи, віси, будуть вічно стукатися до людського сумління, нагадуючи їм про найвищу любов до свого рідного народу... **Кров мучеників плідна!**

IX.

**Любімо ж свій рідний народ!**

**У** так любили свій рідний народ та свою рідну землю наші предки давніші й недавні. Найвищою жертвою, жертвою життя, вони доводили свою правдиву любов до рідного народу, як зробив то й Христос.

І не вмирили вони звичайною смертю, але гинули на тяжкому хресті.

Великий наказ Святого Письма. — „щоб кожен був паном у домі своїм” (Есфир 1. 22) не легко виконується... Щоб стати паном у домі своїм, того треба заслужити: віковою працею, залізною єдністю всього народу та Соломоновим розумом його провідників. Тільки при таких умовах зростає плідна любов до рідного народу.

Хто любить народ свій, той любить і все своє рідне, а передо всім свою Православну Віру та Православну Церкву. Тому то любити свій народ — то значить любити й свою Віру та Церкву.

Хто себе зве українцем, той мусить любити свою Православну Віру понад усе. Перестати бути православним — це значить перестати бути українцем, це значить утратити правдиво українське серце й правдиво українську душу. Чистий українець — то тільки той, хто держиться своєї прабатьківської віри.

Любов до народу всіх його синів сильно зміцнює самого народа й робить його щасливим на землі. А коли щасливий народ, то щасливі й всі діти його.

Блаженна людина, що любить парод свій,  
Блаженна її людина, що любить свій край.

Щасливе життя на землі вона матиме,

А на небі запевнений вічний її рай!

Любімо ж усі ми свій рідний народ український,  
цебто служимо йому всіма силами її усією своєю ду-  
шею! Щастя свого народу — то щастя її для всіх  
його вірних дітей!



## ЗМІСТ ЦЬОГО СЛОВА:

|                                                                           |    |
|---------------------------------------------------------------------------|----|
| I. „Рідний народ” — святе слово . . . . .                                 | 3  |
| II. Значення для людини свого рідного народу . .                          | 4  |
| III. Москвофільство й полонофільство . . . . .                            | 6  |
| IV. Кожна Православна Церква — національна . .                            | 10 |
| V. Христос наказує найперше любити свій рід-<br>ний народ . . . . .       | 13 |
| VI. Найбільша жертва за народ свій . . . . .                              | 16 |
| VII. Крути — вічний приклад любови до свого рід-<br>ного народу . . . . . | 17 |
| VIII. Легенда про Криваву Сорочку . . . . .                               | 19 |
| IX. Любімо ж свій рідний народ! . . . . .                                 | 21 |





